

Арендар К. М., студ. гр. БШ-20
Науковий керівник канд. філос. наук,
доц. Множинська Р.В.
Київський національний університет
технологій та дизайну

Ю. НЕМИРИЧ «РОЗДУМИ ПРО ВІЙНУ З МОСКОВИТАМИ»

Політичний, державний і військовий діяч України та Речі Посполитої, генерал полковник Війська Запорізького, канцлер Великого князівства Руського ці всі заслуги належать відомому українському діячеві Юрію Немиричу (1612-1659).

Освіту здобував спочатку в соцініанській (аріанській) академії в Ракові (Польща), а потім упродовж 1630–1634 навчався в університетах Лейдена, Амстердама, Оксфорда і Кембриджу. Завершивши навчання в Сорбонні, Немирич видав у Парижі латинською мовою власний твір «Розвідка про Московську війну», присвячений порівняльному аналізу політичного ладу Речі Посполитої і Російської держави. Перу Немиричу належить також низка праць теологічно-протестантського спрямування, видрукуваний у Парижі латиномовний трактат «Опис і виклад духовного арсеналу християн» [4, с. 12].

Після повернення на батьківщину в 1634 році Юрій Немирич очолив протестантську шляхту Київського воєводства. Брав участь на чолі власної хоругви у війнах Речі Посполитої проти Росії і Швеції в 1630-х роках. У 1648-1654 роках Юрій Немирич в якості генерального полковника Київського воєводства воював у польському війську проти повсталих українських козаків під керівництвом запорізького гетьмана Богдана Хмельницького. Будучи прихильником трансільванського князя Юрія Ракоці, він в 1655 році перейшов на бік його союзника, короля Швеції Карла X Густава, який окупував більшу частину Польщі. Незадовго до смерті гетьмана Богдана Хмельницького, Юрій Немирич в 1657 році перейшов на його бік і повернувся в православ'я. Згодом став одним з найближчих соратників Івана Виговського і одним з основних ідеологів зближення з Польщею. Знатність і багатство гарантували Немиричу блискучу кар'єру в гетьманській старшині. Відразу (після прибуття до Чигирини) він отримав чин полковника. Як дипломат він вів переговори зі Швецією, які закінчилися Корсунським договором 1657 року, за умовами якого шведський король визнав незалежність Війська Запорозького. Один із творців концепції Великого Князівства Руського, очолював українську делегацію на сейм 1659 року (для ратифікації Гадяцького договору, автором проекту якого був). Учасник Конотопської битви 1659 року. Після Конотопської битви Юрія Немирича на початку вересня 1659 року було забито до смерті в зіткненні з місцевим ополченням під селом Свидовець на Чернігівщині [3, с. 67].

З чого все розпочиналося: на теренах Західної та Центральної Європи впродовж 30 років між собою боролися католицькі та

протестантські володарі, Московію роздирала громадянська війна, і поляки в цих конфліктах брали активну участь. Ба більше, шведи й турки робили спроби знищити Річ Посполиту, але у цьому протистоянні Польща не тільки встояла, а і здобула низку успіхів на московському напрямі.

В період правління Сигізмунда III вважаться добою найвищого піднесення Речі Посполитої. Невдовзі після смерті в 1632 року в Москві вирішили скористатися безкоролів'ям і за рік до кінця Деулінського перемир'я, Земський собор ухвалив рішення про початок війни, і у вересні, за два місяці до виборів короля, московські війська боярина Міхаїла Шеїна вирушили до Смоленська.

«Суть же угод, які існують в мосхів із чужинськими народами, полягає в тому, щоб їх порушувати», писав Немирич. [1, с. 44]

Підготовка – це прагнення накопичити грошові запаси «для успішного початку війни, для її проведення згідно з задумом, видається корисним знову більш ґрунтовно вдатися до накопичення не лише грошових засобів, продовольчих запасів і зброї, а й підготовки воїнів». Немирич визначав Московію як край, добре забезпечений грошима. Нестачу власних покладів золота і срібла там компенсувала активна зовнішня торгівля. Також безліч податків які вони брали із іноземців. Самі війська підпорядковувалися владі монарха, їх з малечку не прагнули навчання і свободи, натомість із юних літ вчилися славословити та плазувати перед царем і привчалися до рабської покори. Цим монарх забезпечив себе мінімальним відсотком початку повстань.

Модель організації московитського війська була схожою на турецьку. Немирич їх між собою порівнював бо обидві імперії мали загарбницький характер. Туреччина не раз намагалася завоювати Річ Посполиту, через землі України на той час Київської Русі і стати володарями світу. І мосхи, у своєму трактаті Немирич за тогочасною європейською традицією називає підданих Романових «мосхами» (moschus), теж взяли собі такий принцип.

Для розуміння супротивника Немирич виділив також «підвалини ворожої сили»: природу, військо, статки, угоди, фортеці. Так, аналізуючи природні умови, він писав, що густі ліси, жахливі хащі й численні болота не сприяють успішному стрімкому наступу. На його думку, кліматичні умови — сильні морози взимку та літня спека – разом із поганими дорогами виснажать військо навіть більше, ніж альпійський перехід Ганнібала. Загалом Немирич оцінював Московію як безлюдну й занедбану країну, де є небагато міст та ускладнене добування провізії [4, с. 99].

У своїй праці Юрій Немирич дає поради як воювати із мосхами. Коло заходів, яких варто вжити до початку війни, Немирич окреслював так. Насамперед за допомогою розвідки, іноземних купців і перебіжців слід вивчити сили противника. Далі – подбати про власні збройні сили. Військо має бути добре вишколеним, дисциплінованим і зі справедливим керівником на чолі. Також він радив створити окремі загони з ветеранів із бойовим досвідом. Командування мало приділити велику увагу

моральному духу армії, зміцненню якого сприяло б нагородження героїв, постійна турбота про померлих і скалічених вояків. За прикладом давніх народів для пропагандистського ефекту та внесення сум'яття у стан супротивника Немирич пропонував поширювати чутки про появу супер зброї – потужних штурмових машин.

Розв'язати «козацьке питання» Немирич рекомендував шляхом компромісу, а не силою. Тому щоб припинити козацькі повстання – надати їм права на зразок федератів у Римській імперії. Козаки разом із колоністами Лівобережжя і Придніпров'я мали одержати землю, подолати бандитизм і захищати прикордоння. До того ж слід було укріпити прикордонні міста на Дніпрі та Десні, а між віддаленими спорудити редути.

Головним завданням зовнішньої політики Немирич уважав зрив створення антипольської коаліції. Щоб вороги Польщі не об'єдналися, він пропонував використовувати засоби таємної дипломатії.

До того ж Немирич указував на об'єктивні чинники, які мали б утримати згадані сторони від підтримки Москви. Зокрема, шведи загрузли в «німецькій війні», і новий фронт для них міг бути фінансово обтяжливим. Голландці й далі воювали з Іспанією та накопичили значний борг. До того ж через віддаленість Нідерландів вони не змогли б надати Московії реальної допомоги. Також він твердив, що слід залучити на свій бік принципових ворогів Москви: Кримське ханство. Таким чином Богдан Хмельницький у 1648 році використав проти поляків [2, с. 22].

Після завершення підготовчих заходів слід було перейти до втілення воєнних планів. Немирич уважав, що війну слід провадити на чужій території, де була ресурсна й демографічна база Романових: «Мосх тільки в Московії може бути подоланий, як Ганнібал в Африці».

Досягати мети радив не на полі бою, а застосовуючи стратегію непрямих дій. Генеральна битва бачилася Немиричу крайнім заходом. Якби дійшло до великих баталій, він радив ретельно готувати план і вибір місця майбутньої битви. Диспозицію слід обирати залежно від власних і ворожих сил. Віддавши перевагу кінноті, потрібно шукати велике відкрите поле, а якщо полководці робили ставку на піхоту й боротьбу проти ворожої кавалерії — годився б обмежений простір, помережений лісами і ровами. Найбільшою помилкою Немирич уважав виставлення всіх сил в одній битві. Протягом кампанії радив не копіювати супротивника, натомість воювати за «європейським принципом»: витратити більше грошей і менше людей [3, с. 31].

Величезну кількість ворожого війська він не вважав однозначною перевагою, оскільки вона не була якісною. Московити поступалися за рівнем підготовки й далі дотримувалися примітивної тактики, сподіваючись на власну кількісну перевагу. У разі великих утрат вояки тікали, кидаючи зброю. До того ж численне військо мало б підвищену потребу в забезпеченні провіантом, зростав ризик поширення хвороб і морального розкладання через бездіяльність. Тому головний удар варто

було би завдати по забезпеченню провіантом і спровокувати голод у стані супротивника. За таких умов була невелика надія на солдатські бунти, а в ідеалі – навіть на громадянську війну.

На захопленій території Немирич радив навертати чужинців до вірності та здійснювати грамотну економічну політику. Водночас він наголошував, що під час походу важливо не дати Москві відкрити «другий фронт» у прикордонних регіонах. Тому частину військ слід було залишити для прикриття Смоленщини й Чернігово-Сіверщини.

Спираючись на теорію в трактаті Юрія Немирича та його особистий досвід можна зробити висновок, що він викладає практичні поради з підготовки та ведення війни, вказуючи слабкі і сильні сторони конкретного ворога. Сучасна Україна повинна зрозуміти, що «Суть же угод, які існують у москві з чужинськими народами, полягає в тому, щоб їх порушувати» [3, с. 311].

Література

1. Немирич Юрій. Роздуми про війну з московитами Georgii Niemirycz. De Bello Moscovitico / пер. з лат. мови В. Д. Литвинова, Я. М., 2014. 60 с.
2. Гуцало Євген «Ментальність орди». – 1996. 44 с.
3. Кошиць О. Малюночки з російської історії. – Головащенко М. А. Феномен Олександра Кошиця. – К.: Музична Україна, 2007, с. 404-411.
4. Нездоланна Україна : Хроніка нищення української Церкви, мови, культури, народу. Ганна Куземська. К.: Фенікс, 2014. 132с.

Гайдук Д.О. студ. гр. БМБ-20
Науковий керівник канд. філос. наук,
доц. Множинська Р.В.
Київський національний університет
технологій та дизайну

СЕВАСТЬЯН КЛЕНОВИЧ – ПРЕДСТАВНИК АНТИТРИНІТАРНОГО РУХУ В УКРАЇНІ В XVI СТ.

Польсько-український діяч пізнього Ренесансу С. Кленович народився 1550 р. в м. Калуші (в той час Польща), за іншими даними в м. Суммашенші (Сілезія). Освіту отримав у Краківській академії, по закінченні якої отримав посаду бургомистра Любліна. Сприяв створенню Замойської академії, допомагаючи набору професорів, а з 1589 р. читав там античну літературу. Його творча спадщина засвідчує високу ерудицію: досконале знання латинської мови, античної літератури, зокрема грецької, знання основ тогочасного права.

Перу С. Кленовича належать «Роксоланія»; (1584), «Звитяга богів» (1587), «Лісосплав» (1596), «Смуток з приводу смерті Яна Кохановського» (1585), «Гаман іудеїв» (1600), «Перший виступ проти єзуїтів», рід віршів, сатир, написаних латинською, польською мовами. Він переклав твори Й.